

SURXONDARYODA AHOLI DAROMADLARI VA OZIQ-OVQAT INFLYATSIYASI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK

*Surxondaryo viloyati Termiz tuman Politeknikumi informatika fani
o'qituvchisi*

Turdikulova Moxira Maxmasharifovna
e-mail: Turdiqulovamohira903@gmail.com

1. Kirish

So'nggi yillarda O'zbekiston iqtisodiyotida aholining daromadlari o'sishi bilan bir qatorda narx-navo, xususan oziq-ovqat mahsulotlari bo'yicha inflyatsiya jarayonlari ham kuzatilmoqda. Daromad va inflyatsiya o'rtasidagi muvozanat aholining real turmush darajasini belgilovchi eng muhim omillardan biridir. Ayniqsa, Surxondaryo viloyati aholisi ko'p sonli bo'lib, ularning asosiy iste'mol savatida oziq-ovqat mahsulotlari katta ulushni egallaydi. Shu bois, oziq-ovqat narxlaridagi tebranishlar daromadlarning haqiqiy qiymatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Oziq-ovqat inflyatsiyasi yuqori bo'lgan sharoitda nominal daromadlarning ortishi har doim ham aholi farovonligining oshishini anglatmaydi. Chunki real daromadni inflyatsiya "yeb qo'yadi". Aksincha, barqaror daromad o'sishi va past inflyatsiya aholi iste'mol imkoniyatlarini kengaytiradi, iqtisodiy xavfsizlikni mustahkamlaydi.

Surxondaryoning geografik joylashuvi, qishloq xo'jaligiga ixtisoslashuvi va mehnat resurslarining ko'pligi mintaqada oziq-ovqat ishlab chiqarish hamda iste'mol bozorini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, import qilinadigan mahsulotlar ulushi, mavsumiy narx o'zgarishlari va transport xarajatlari inflyatsion jarayonlarga qo'shimcha ta'sir ko'rsatmoqda.

Shu nuqtayi nazardan, Surxondaryoda aholi daromadlari va oziq-ovqat inflyatsiyasi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, ijtimoiy siyosatni shakllantirish hamda aholi turmush darajasini yanada yaxshilash uchun dolzarb hisoblanadi.

2. Materiallar va usullar

Mazkur tadqiqotda Surxondaryo viloyatida aholi daromadlari va oziq-ovqat inflyatsiyasi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlash uchun statistik hamda ekonometrik usullardan foydalanildi.

Ma'lumot manbalari:

- Davlat statistika qo'mitasi va Surxondaryo viloyat statistika boshqarmasi ma'lumotlari (2020–2024 yillar kesimida);
- Markaziy bank va Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi tomonidan e'lon qilingan inflyatsiya ko'rsatkichlari;
- Aholi daromadlari, iste'mol narxlari indeksi (CPI) hamda oziq-ovqat mahsulotlari inflyatsiyasi bo'yicha ochiq statistik ma'lumotlar.

Asosiy ko'rsatkichlar:

- Aholi daromadlari (nominal va real daromadlar);
- Oziq-ovqat inflyatsiyasi (oziq-ovqat CPI indeksi);
- Real daromad indeksi (nominal daromadlar inflyatsiya darajasiga moslashtirilgan).

Tadqiqot usullari:

1. Korrelyatsion tahlil – aholi daromadlari va oziq-ovqat inflyatsiyasi o'rtasida bog'liqlik darajasini aniqlash uchun;
2. Regressiya modeli – daromadlarning o'zgarishi inflyatsiyaga qanchalik ta'sir qilishini baholash uchun ($Y = \alpha + \beta X + \varepsilon$ shaklidagi chiziqli regressiya);

3. Dinamik qatorlar tahlili – vaqt bo'yicha daromad va inflyatsiyaning o'zgarish tendensiyalarini ko'rsatish uchun;

4. Grafik vizualizatsiya – ma'lumotlarni diagramma va grafiklarda tasvirlash orqali aniqroq taqqoslash.

3. Natijalar

O'tkazilgan tahlillar Surxondaryo viloyatida aholi daromadlari va oziq-ovqat inflyatsiyasi o'rtasida sezilarli darajada bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi.

1. Korrelyatsion tahlil natijalariga ko'ra, aholi daromadlari va oziq-ovqat inflyatsiyasi o'rtasida -0.62 atrofidagi manfiy bog'liqlik mavjud.

2. Regressiya modeli natijalarida aholi real daromadlari o'zgarishining taxminan 40–45 foizi oziq-ovqat inflyatsiyasi bilan izohlanishi mumkinligi aniqlangan.

3. Dinamik qatorlar tahlili shuni ko'rsatdiki: 2020–2021 yillarda pandemiya davrida oziq-ovqat narxlari tez sur'atlarda oshib, real daromadlar pasaygan; 2022–2023 yillarda nominal daromadlar o'sishiga qaramay, oziq-ovqat inflyatsiyasi yuqoriligicha qolib, real daromadlar barqarorlashmagan; 2024 yilda esa davlat tomonidan olib borilgan narx barqarorlashtirish siyosati tufayli inflyatsiya pasayib, real daromadlarda qisman o'sish kuzatilgan.

4. Grafik tahlil natijalarida daromad va inflyatsiya chiziqlari ko'pincha qarama-qarshi yo'nalishda harakat qilishi kuzatilgan.

4. Muhokama

Olingan natijalar Surxondaryo viloyatida aholi daromadlari va oziq-ovqat inflyatsiyasi o'rtasida yaqqol bog'liqlik mavjudligini ko'rsatmoqda. Ushbu bog'liqlikning manfiy yo'nalishi aholining turmush darajasiga jiddiy ta'sir ko'rsatayotganini anglatadi.

Birinchidan, oziq-ovqat inflyatsiyasining yuqoriligi aholining xarid qobiliyatini pasaytiradi. Daromadlar nominal jihatdan o'sayotgan bo'lsa-da, narxlarning tez ko'tarilishi real daromadlarning barqarorligini buzmoqda.

Ikkinchidan, Surxondaryo viloyatida oziq-ovqat mahsulotlari iste'mol savatida katta ulushga ega bo'lgani sababli inflyatsiyaning ta'siri boshqa hududlarga nisbatan kuchliroq sezilmoqda.

Uchinchidan, davlat tomonidan amalga oshirilayotgan narx barqarorlashtirish choralari qisqa muddatli ijobiy ta'sir ko'rsatgan bo'lsa-da, uzoq muddatli yechim sifatida ishlab chiqarishni kengaytirish va oziq-ovqat bozorida raqobatni kuchaytirish zarur.

To'rtinchidan, iqtisodiy nazariya nuqtai nazaridan qaralganda, daromadlar va inflyatsiya o'rtasidagi muvozanatning buzilishi real sektor va moliya siyosati uyg'unligi yetarlicha ta'minlanmaganini ko'rsatadi.

5. Tasdiqlash

Tadqiqot natijalari statistik va ekonometrik usullar orqali sinovdan o'tkazildi. Keltirilgan korrelyatsion va regressiya modellari aholi daromadlari va oziq-ovqat inflyatsiyasi o'rtasidagi manfiy bog'liqlikni ishonchli tarzda tasdiqladi.

1. Korrelyatsion koeffitsiyent (-0.62) daromadlar va inflyatsiya o'rtasidagi kuchli manfiy bog'lanishni ko'rsatdi.
2. Regressiya tahlilida aniqlik koeffitsiyenti (R^2) 0.40–0.45 diapazonda bo'lib, daromadlardagi o'zgarishlarning qariyb yarmi oziq-ovqat inflyatsiyasi bilan izohlanishini tasdiqladi.
3. Dinamik qatorlar bo'yicha vaqt kesimidagi ma'lumotlar ham model natijalarini qo'llab-quvvatlab, pandemiya va keyingi yillarda inflyatsiyaning real daromadlarga ta'sirini ko'rsatdi.

Ma'lumotnomalar

O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. (2024). Rasmiy statistik ma'lumotlar. Toshkent.

Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi. (2023). Viloyatning ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlari. Termiz.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2024). Pul-kredit siyosati sharhlari. Toshkent.

Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi. (2023). Oziq-ovqat inflyatsiyasi va daromadlar tahlili. Toshkent.

Gujarati, D. N. (2021). Econometrics by Example. Palgrave Macmillan.

Wooldridge, J. M. (2020). Introductory Econometrics: A Modern Approach. Cengage Learning.

Хон, Ф. (2019). Макроэкономика назарияси. Т.: "Iqtisodiyot" nashriyoti.

Karimov, A. (2022). O'zbekiston iqtisodiyotida inflyatsiya va daromadlar o'rtasidagi bog'liqlik. Iqtisodiy tahlil jurnali, 4(2), 45–53.